

Limburg gaat

klimaat-
neutraal

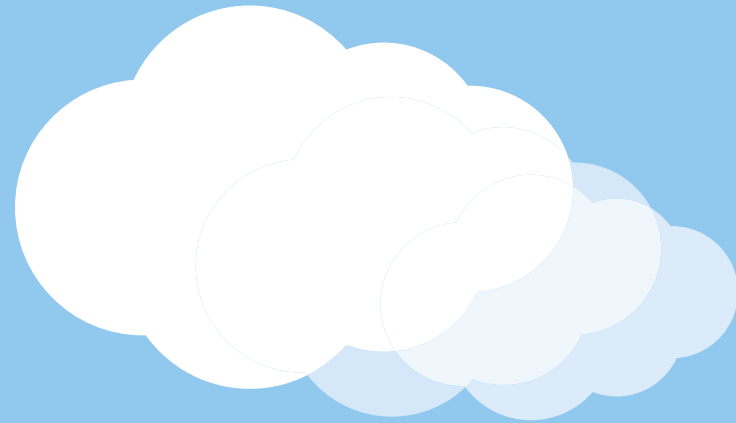
A stylized, colorful illustration of a landscape. In the foreground, a large wind turbine with a purple and pink canopy is prominent. Behind it, several other wind turbines are integrated into the canopies of stylized trees in various colors like green, blue, and pink. The background features rolling green hills, a large yellow and orange sun, and a blue sky with white clouds.

Klimaatplannen: van denken naar doen

Inspiratiegids voor gemeenten

provincie
Limburg

Voorwoord

In 2011 ondertekenden alle 44 Limburgse gemeenten het Burgemeestersconvenant, op zich al een ongezien succes. Daarmee gingen ze de uitdaging aan om de CO₂-uitstoot op hun grondgebied met minstens 20% te verlagen tegen 2020.

Nu, vijf jaar later, heeft bijna elke gemeente een eigen klimaatplan om dit ambitieuze doel te behalen. Veel gemeenten gingen aan de slag met concrete initiatieven, vaak zoekend en aarzelend, met vallen en opstaan. Omdat het gevoel van succes boeken, zowel bij beleidsmakers als bij de bevolking, zo cruciaal is voor het welslagen van een lokaal klimaatbeleid, wil de provincie met deze publicatie een overzicht geven van in de praktijk bewezen concepten. Dit overzicht van haalbare en enthousiasmerende voorbeelden is zeker niet volledig. Het is eerder een inhoudelijk gevarieerde en regionaal gespreide staalkaart die aantoont wat gemeenten allemaal kunnen, alleen of samen met partners.

Wetenschappers en specialisten voorspellen dat de toekomst in de grote steden ligt. Limburg heeft geen grote steden, maar wel een sterke regionale identiteit.

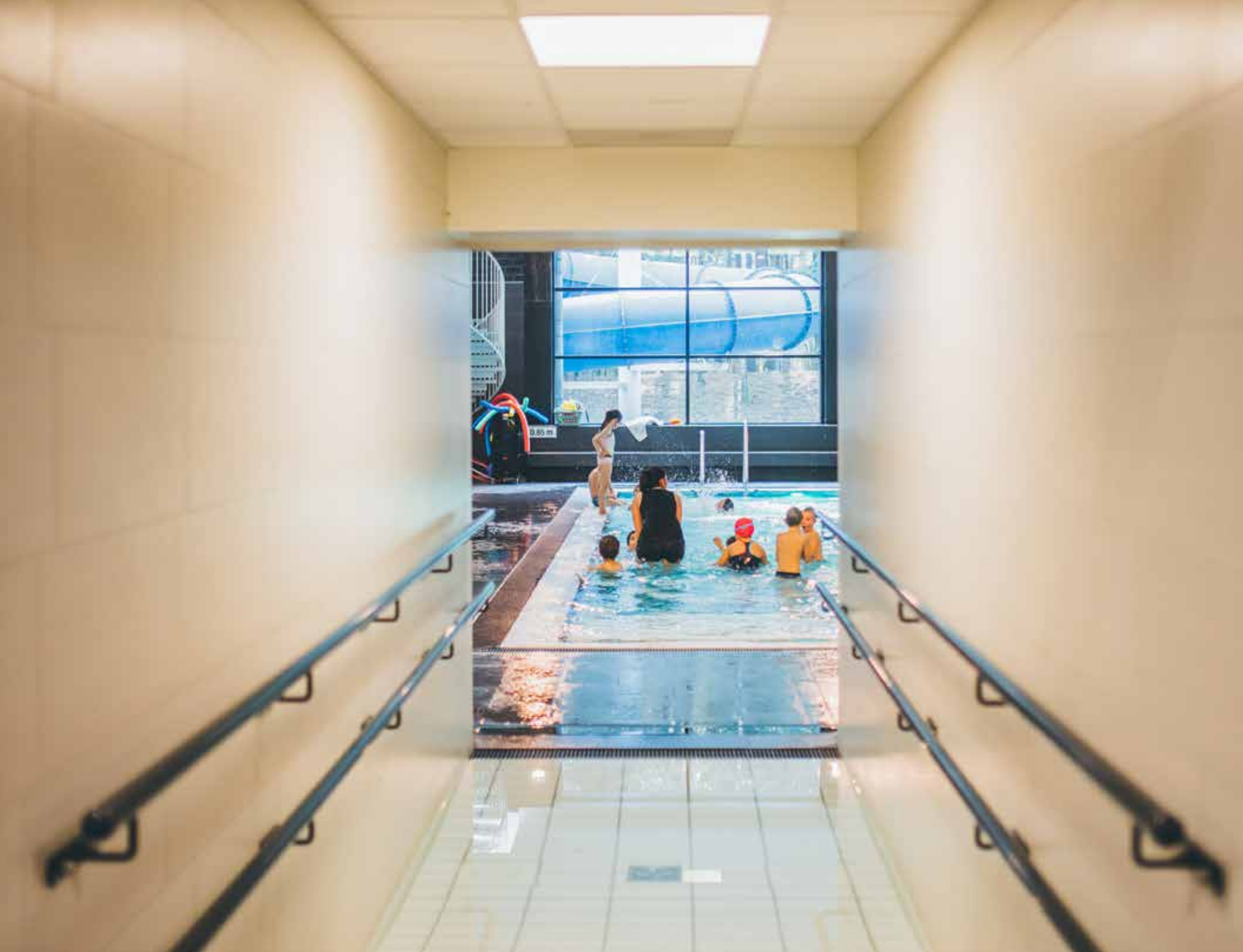
Onze visie is dat grotere steden (of regio's) zullen evolueren naar kleinere entiteiten, waar bijvoorbeeld burgers zelf groenten gaan kweken, zelf energie gaan opwekken, enz.... De schaal van de Limburgse gemeenten en steden sluit bijna perfect aan bij die dagelijkse realiteit. Door beter samen te werken en te leren van elkaar, zouden we bovendien efficiënter én effectiever kunnen werken dan om het even welke wereldstad.

Op 14 oktober 2018 zijn het gemeenteraads- en provinciale verkiezingen. Dit is dus het ideale moment voor politieke partijen om met concrete voorstellen naar de burger/de kiezer te trekken. Wij hopen dat de gebundelde ervaringen en de steun van de provincie, hen daarbij extra kunnen inspireren en motiveren.

Veel lees- en werkgenot!

Ludwig Vandenhove
gedeputeerde voor
Leefmilieu en
Duurzaam Beleid

Inleiding

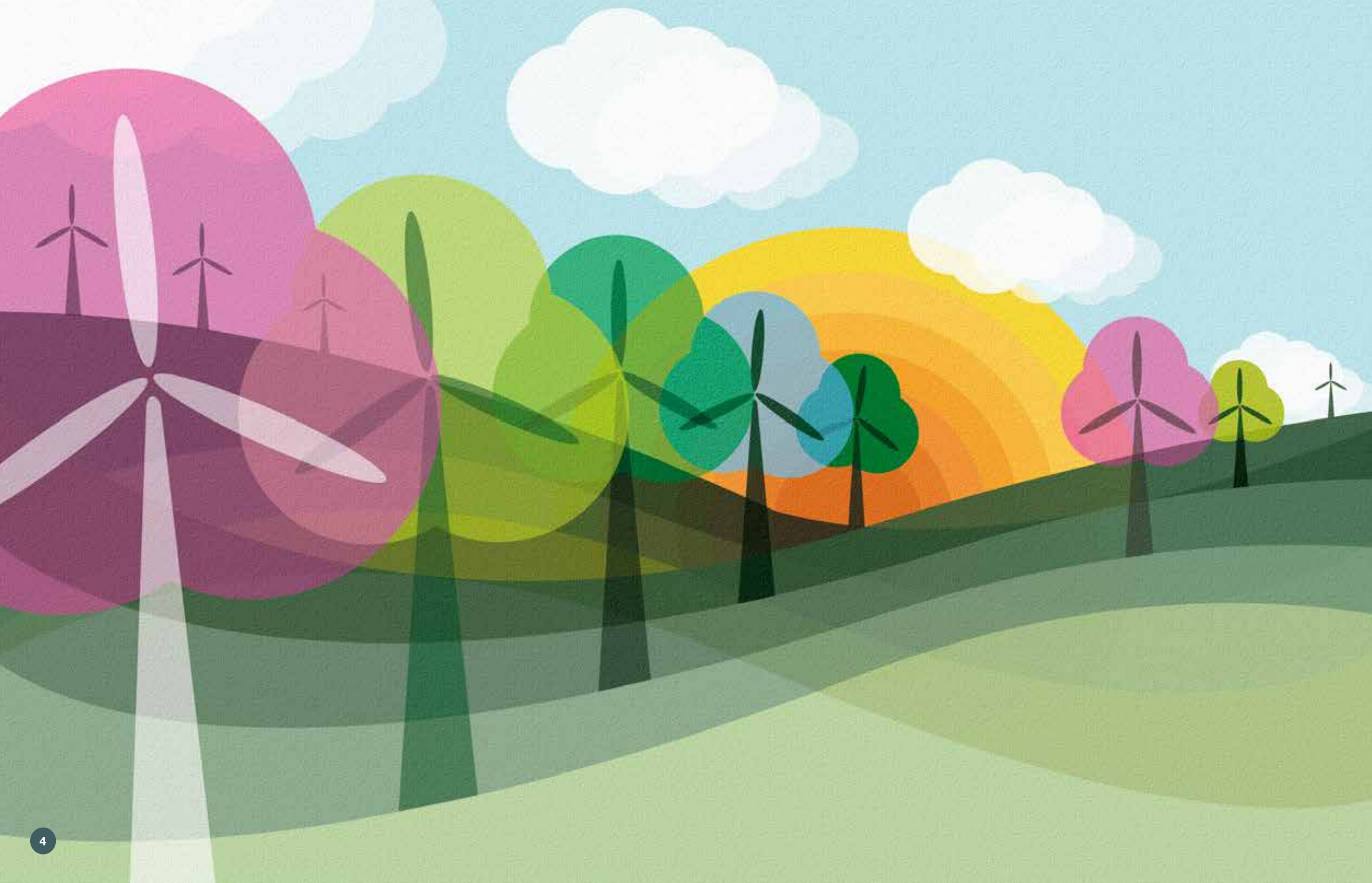
Het voeren van een lokaal klimaatbeleid is voor elke stad of gemeente een grote uitdaging. Klimaatbeleid strekt zich uit over verschillende beleidsdomeinen. Heel wat acties en initiatieven kunnen enkel worden gerealiseerd als er vanaf het begin wordt samengewerkt, niet alleen binnen de gemeentelijke organisatie maar ook met burgers, met andere gemeenten en overheden, met organisaties en natuurlijk met het provinciebestuur. Samenwerken is ook een manier om efficiënt om te gaan met de vaak beperkte middelen waarover lokale besturen beschikken.

De rol van de burger in het lokale beleid wordt steeds belangrijker. Steden en gemeenten verwachten een duurzamer gedrag van hun inwoners en nemen daarvoor allerlei initiatieven. Omgekeerd nemen burgers steeds meer zelf het initiatief en verwachten daarbij ondersteuning of medewerking van de lokale overheid.

De geselecteerde projecten in deze brochure zijn voorbeelden van deze evoluties. Het zijn voorbeelden van een creatieve aanpak of van een nieuwe rol voor een lokaal bestuur. Uit de projecten blijkt dat elke gemeente vanuit haar eigen context nuttige klimaatprojecten kan realiseren.

Wij hopen dat deze brochure jullie de nodige inspiratie en nuttige tips levert om van jullie eigen klimaatprojecten een succes te maken. Een volledig overzicht vind je op www.limburg.be/lokaleklimaatprojecten. Gemeenten kunnen bovendien gebruik maken van de aanvullende informatie en handige documenten op <http://lokalebesturen.limburg.be/lokaleklimaatprojecten>.

De provincie Limburg steunt steden en gemeenten bij de uitvoering van hun klimaatbeleid. Contacteer ons voor hulp bij het plannen, begeleiden en realiseren van concrete projecten (zie pagina 48).

Inhoud

Tongeren en Genk	6	Collectieve wijkrenovaties
Hechtel-Eksel	12	PV-panelen op gemeentelijke gebouwen
Sint-Truiden	14	Elektrisch wagenpark op groene stroom
Hasselt	16	Warmtenet Kiewit
Tongeren	18	Relighting binnenstad
Hamont-Achel	20	Heropening treinstation
Maasmechelen	22	Een gerenoveerd zwembad voor nul euro
Neerpelt en Bilzen	26	Autodelen met gemeentelijk wagenpark
Genk	28	Eerste Limburgse fietsstraat
Ham en Heusden-Zolder	30	Trage wegen
Overpelt	32	Restorestjes
Lommel	34	Klimaatweek scholen en klimaatmaand oktober
Peer	36	Participatiecoaches
Dilsen-Stokkem	38	Passiefbouw vakschool
Riemst, Peer en Bree	40	Duurzame jeugdverenigingen
	44	Nog meer inspiratie
	47	Financier je klimaatplan

Genk en Tongeren

Collectieve wijkrenovaties

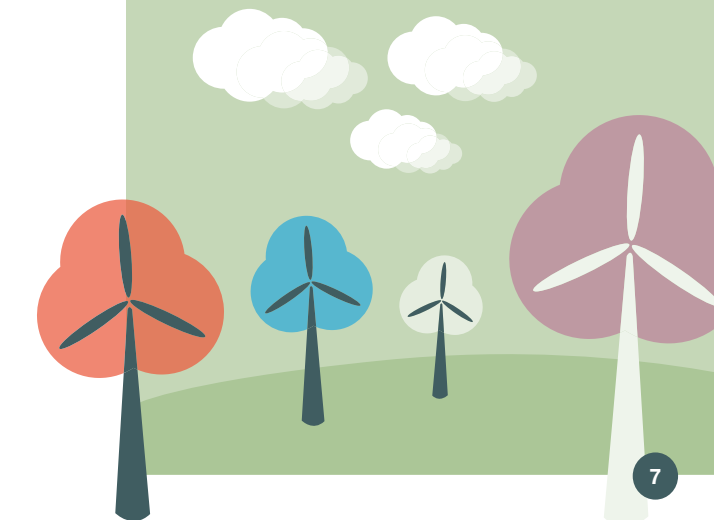
Het renoveren van bestaande woningen is een onmisbare schakel om Limburg klimaatneutraal te maken. De CO₂-emissies bij de verwarming en koeling van particuliere woningen vormen namelijk een van de grootste boosdoeners binnen de gemeentelijke CO₂-uitstoot. Daarom werkten de provincie, Dubolimborg en Stebo een traject uit waarbij ze gemeenten ondersteuning bieden bij de renovatie van woningen. Collectieve wijkrenovaties zijn daar een belangrijk aspect van.

Wijkrenovaties hebben heel wat voordelen voor de bewoners die instappen, zoals gratis, onafhankelijk advies en begeleiding en de mogelijkheid tot samenaankopen. Stebo treedt hierbij op als onafhankelijke renovatiebemiddelaar. Zo staat Stebo onder meer in voor het uitwerken van technische meetstaten, het opvragen van offertes, het selecteren van uitvoerders, het opmaken van plannings en het opvolgen van de werken. Bovendien wordt er vooral beroep gedaan op lokale uitvoerders, wat een positieve invloed heeft op de lokale tewerkstelling.

De kwaliteit van woningen is vaak sterk bepalend voor de aantrekkingskracht en leefbaarheid van een gemeente. Spontane renovatie gebeurt aan een traag tempo (ongeveer 4% per jaar) en vaak onvolledig of ondeskundig.

Collectieve renovatieprojecten zoals in Tongeren en Genk kunnen dit versnellen en tegelijk leiden tot meer sociale interactie. De professionele begeleiding zorgt voor een kwaliteitsvolle renovatie die echte energiebesparing garandeert. Vooral wijken met gelijkaardige woningtypologieën bieden 'gouden kansen'.

Offelken Tongeren

De collectieve renovatie in een deel van de Tongerse wijk Offelken was het eerste concrete 'Limburg renoveert'-project. De dienst Woonbeleid koesterde reeds plannen waar de oproep van de provincie naadloos bij aansloot. De wijk werd gekozen als pilootproject omdat ze vooral bestaat uit sociale koopwoningen uit 1972 met eenzelfde typologie. Mede dankzij de sterke sociale cohesie en de uitgebreide communicatie vanuit het Tongerse stadsbestuur werden tien bewoners (16%) enthousiast gemaakt, vooral voor spouwmuur- en dakisolaties. In 2012 investeerde het Tongerse stadsbestuur al in de wijk, waarbij het centrale groen werd aangepakt, en een speelplein en een petanquebaan werden ingericht. De collectieve renovatie was een volgende stap naar een beter leefklimaat. Nog in 2016 werd gestart met een gelijkaardig project in de Tongerse wijk Paspoel.

Kolderbos Genk

De Stad Genk lanceerde in 2012 de ontzorgingscampagne 'Genk isoleert', waarbij Genkenaren genieten van gratis advies en begeleiding bij het isoleren van hun dak of zoldervloer. Onder de titel 'Genk isoleert samen' wordt dit project voortgezet, waarbij Stebo en de stad Genk collectieve wijkrenovaties begeleiden en uitvoeren. In de Genkse wijk Kolderbos stapten maar liefst 59 van de 265 particuliere eigenaars mee in het project. Uiteindelijk isoleerden 51 gezinnen de spouwmuuren van hun woning, 25 mensen isoleerden of renoveerden het dak, 7 eigenaars investeerden ook in schrijnwerk en 5 eigenaars kochten een nieuwe verwarmingsketel aan. Omdat er slechts vier verschillende types woningen in de wijk zijn, was het technisch werk minder complex en was er een aanzienlijk schaalvoordeel bij de collectieve werken. Ook in Ham, Beringen, Overpelt, Lummen, Houthalen-Helchteren, Maasmechelen en Herk-de-Stad lopen of liepen collectieve wijkrenovatieprojecten.

-
Betrokkenen	stadsdiensten, Stebo, Dubolimburg, Rimo, buurtwerkers uit de betrokken wijken
Sterke punten	• Genk: een sterke stuurgroep met een vertegenwoordiging van alle partners.• Genk: maandelijks woonloket in de wijk tijdens de eerste helft van 2016.• Tongeren: sterke sociale cohesie in de wijk, versterkt door eerdere verfraaiingswerken van het stadsbestuur.
Tip	• Zorg voor een goed aanspreekpunt voor de bewoners, bij voorkeur iemand van de gemeentelijke diensten en iemand uit de wijk zelf.• Geef late beslissers ook de mogelijkheid om mee in te stappen.• Blijf tijdens het hele project goed communiceren met alle betrokken partners.• Voorzie een rentesubsidie om inwoners over de streep te trekken.
Contact	• Genk: Mart Grommen, stad Genk, mart.grommen@genk.be, T 089 65 45 88• Tongeren: Joan Verelst, stad Tongeren, joan.verelst@stadtongeren.be, T 012 80 01 52• Joachim de Wijs, Stebo, joachim.dewijs@stebo.be, T 089 32 95 30
Timing	Genk: gestart in december 2014, Tongeren: gestart in maart 2014
Afgerond	doorlopend
Thema	bouwen en verbouwen

Collectieve renovatie: getuigenis

Buurtwerker Femke Croux en wijkmanager Jo Cops werken al jaren in Kolderbos. De meeste bewoners kennen en vertrouwen hen. Zij waren dus logische partners in dit verhaal. In de winter van 2015 organiseerden ze straatbabbels met koffie en koekjes rond de vuurkorf. 'We wilden daarbij niemand pushen,' vertelt Femke. 'Het waren open gesprekken, over de renovaties die de bewoners al deden, hun plannen voor de toekomst en de energiekosten. In het midden van de winter voelen mensen dat het slim is om over energie na te denken.'

Door die babbels werd snel duidelijk welke eigenaars interesse hadden om samen te renoveren. Zij kregen een huisbezoek van een adviseur van Stebo. Samen met de stad Genk werden ook twee infosessies georganiseerd. Het collectieve aspect trekt veel mensen over de streep,

merkte Femke. 'De mensen praatten erover met elkaar. Bij samenkomsten van bewoners werd de renovatie vaak een spontaan gespreksonderwerp. Ook de premies waren een belangrijk argument. Als buurtwerker ben je natuurlijk blij met wat er evolueert in de wijk. We willen dat onze bewoners vooruit kunnen in het leven. En dat is met dit project zeker gelukt.'

De buurtwerkster vermoedt dat er toch nog meer had kunnen inzitten. 'We werkten intens met Stebo en de stad samen in de fase van de bekendmaking van het project. Na de straatbabbels ebde dat wat weg. Als de informatie tussen Stebo, de stad en het buurtwerk beter was blijven doorstromen, hadden we wellicht nog bijkomende twijfelers over de streep kunnen trekken.'

Met dank aan Griet Bouwen voor het interview.

Duwolimpluslening

Als je investeert in energiebesparende maatregelen, kan je beroep doen op de Vlaamse energielening. In Limburg is Duwolim de organisatie waar burgers hiervoor terecht kunnen. Je kan maximaal 10 000 euro lenen aan 0 of 2 procent, en dat over een periode van 5 jaar. De Duwolimpluslening is een uitbreiding op de Vlaamse energielening, voor eigenaars van een Limburgse woning. Dankzij de medewerking van de provincie Limburg kan je nog eens maximaal 30 000 euro extra lenen aan 0 of 2 procent over een periode van 10 jaar. Bovendien kan je de helft van het totale kredietbedrag gebruiken voor niet-energiebesparende maatregelen. De lening gaat gepaard met een goede begeleiding en advies aan huis. Er zijn geen dossierkosten en de lening is combineerbaar met andere voordelen en premies.

Meer info:
www.duwolim.be
duwolim@stebo.be
T 089 77 81 29

Rentesubsidie duurzaam renoveren

In Overpelt merkte het gemeentebestuur dat net de mensen die het minste nood hadden aan subsidies voor het isoleren van hun woning, er gebruik van maakten, terwijl minder kapitaalkrachtige burgers niet over de nodige middelen beschikten om de werken voor te financieren. Het gemeentebestuur contacteerde Duwolim en samen werd naar een oplossing gezocht. Het gemeentebestuur besloot om de rentelast voor de eerste 10 000 euro op zich te nemen, en deze rechtstreeks aan Duwolim uit te betalen. Het bleek een succes. Van de 14 deelnemers gingen niet minder dan 11 gezinnen in op het aanbod. Bovendien ligt het aantal maatregelen waarin gezinnen bij de renovatie investeren duidelijk hoger (gemiddeld 3) dan zonder rentesubsidie. Ook het gemeentebestuur van Ham merkte het positieve effect van de rentesubsidie. Beringen, Alken, Lanaken en Heusden-Zolder volgden ondertussen al.

Meer info:
Joachim de Wijs, Stebo
joachim.dewijs@stebo.be
T 089 32 95 30

De provincie Limburg subsidieert Duwolim en Stebo om deze collectieve renovaties te organiseren. Gemeenten kunnen gratis gebruik maken van dit aanbod en aanvullend eigen middelen inzetten.

Duwolim en Duwolimplus werden mee mogelijk gemaakt door de provincie Limburg (SALK). Naast deze financiële ondersteuning biedt de provincie Limburg ook inhoudelijke en logistieke ondersteuning aan de gemeenten aan, door het aanreiken van een draaiboek, een modelstartnota, communicatiemateriaal op maat, ...

PV-panelen ontvingen de afgelopen jaren om allerlei redenen kritiek, vaak onterecht. Door de makkelijke plaatsing is PV voor veel gemeenten nog steeds de hernieuwbare energiebron met het grootste potentieel.

Bovendien worden de rendementen steeds aantrekkelijker en is het voor de burger een zichtbaar voorbeeld van gemeentelijke beleidsinspanningen.

Hechtel-Eksel

PV-panelen op gemeentelijke gebouwen

Hechtel-Eksel is de groenste gemeente van Vlaanderen. Er zijn geen industriezones op het gemeentelijk grondgebied, maar wel uitgestrekte bossen. Het gemeentebestuur koestert dit imago en doet er alles aan om duurzaamheid in haar werking in te bouwen. Hierbij hanteert het bestuur een langetermijnvisie, over verschillende legislaturen heen. De PV-panelen op de gemeentelijke gebouwen passen perfect binnen deze visie.

Voor de realisatie van dit project deed de gemeente beroep op het ESCO-aanbod van Infrac. De plaatsing van PV-panelen op het gemeentehuis (26,4 kWp) en op de gebouwen van de technische dienst (10 kWp) levert een daling van het elektriciteitsverbruik (27%) en de CO₂-uitstoot (26%) op. Doordat de gemeente minder stroom van het net moet afnemen, blijft er ook meer geld over voor andere duurzame investeringen. De investering van 69 900 euro (excl. btw) wordt op 16 jaar tijd terugverdiend. Gelet op de verwachte levensduur van de installatie kan de gemeente nadien nog minstens 15 jaar genieten van gratis groene stroom.

Daarnaast doet het gemeentebestuur er alles aan om energie-efficiënt te werken. De groenste stroom is immers degene die je niet gebruikt. In de mate van het mogelijke voert Hechtel-Eksel alle op til staande verbouwingen op duurzame wijze uit. Zo geeft het gemeentebestuur meteen zelf het goede voorbeeld. Het gemeentelijk budget voorziet jaarlijks 100 000 euro voor ecologische investeringen in gemeentelijke gebouwen. Slimme meters op de grootste installaties, een grondig uitgewerkt CO₂-reductieplan voor het gemeentelijke patrimonium en een goede energieboekhouding helpen om de juiste prioriteiten te stellen.

Betrokkenen

milieudienst Hechtel-Eksel, gemeentebestuur, Infrac, Dubolimburg, provincie Limburg

Sterke punten

De langetermijnvisie van het huidige bestuur, over verschillende legislaturen heen.

Tip

Stel de juiste prioriteiten met slimme meters op installaties, een CO₂-reductieplan voor het gemeentelijke patrimonium en een goede energieboekhouding.

Contact

Kirsten Kuijpers, gemeente Hechtel-Eksel, kirsten.kuijpers@hechtel-eksel.be, T 011 73 01 46 gestart in september 2014

Timing

ja

Afgerond

Thema's

hernieuwbare energie, voorbeeldfunctie

ESCOLimburg2020

ESCOLimburg2020 is een Europees project dat verder bouwt op de bestaande ESCO-werking van Infrac, en is een samenwerking tussen de provincie Limburg, Infrac en Dubolimburg. Het vertaalt de provinciale en gemeentelijke klimaatambities naar de praktijk, door te focussen op het versneld energieperformanter maken van het bestaande gebouwenpatrimonium van de gemeenten en de provincie. Zo geven lokale besturen meteen het goede voorbeeld.

De provincie Limburg ondersteunt ESCOLimburg2020 met een projectsubsidie. Dankzij ESCOLimburg2020 zullen in totaal voor meer dan 20 miljoen euro aan energiebesparende maatregelen in het patrimonium van de lokale besturen worden gerealiseerd. Een overzicht van de lopende projecten vind je op www.escolimburg2020.be

Meer info:

Nele Stas
provincie Limburg,
nele.stas@limburg.be
T 011 23 83 77

De meeste wagens staan gedurende meer dan 90% van hun levensduur stil. Wanneer ze toch rijden, veroorzaken ze hinder (lawaaï, files, ...) en stoten ze schadelijke stoffen uit (CO₂, fijn stof, NOx, ...).

Door het klassieke wagenpark te vervangen door een kleiner aantal elektrische voertuigen die rijden op zelf geproduceerde, groene stroom, wist Sint-Truiden aanzienlijke efficiëntiewinsten te boeken. Bovendien maken het slim delen van auto's en laadpalen een extra dienstverlening aan de bevolking mogelijk.

Sint-Truiden

Elektrisch wagenpark op groene stroom

De gemeente Sint-Truiden beschikt al geruime tijd over PV-panelen. Er waren al enkele elektrische auto's die van deze groene stroom gebruik maakten, maar er was nog heel wat capaciteit over. Daarom koos het gemeentebestuur voor een grondige hertekening van het stedelijk wagenpark met vooral minder wagens en een vervanging van benzine- en dieselveertuigen door elektrische wagens.

Bij de switch naar elektrische voertuigen voerde het stadsbestuur ook een analyse van het gebruik van het wagenpark uit, waardoor ze konden overschakelen van 31 naar 22 auto's. Een handig reservatiesysteem zorgt dat alles vlot verloopt. Er zijn eveneens plannen om de gemeentelijke voertuigen buiten de diensturen met inwoners van Sint-Truiden te delen. De stad Sint-Truiden plaatst extra laadpalen, die de inwoners kunnen gebruiken. Mede dankzij de keuze voor leasing, bespaart de stad nu jaarlijks 80 000 euro op haar autovloot. De switch naar elektrische voertuigen levert een CO₂-besparing van 68 ton per jaar op. Momenteel bekijkt het stadsbestuur de mogelijkheden voor omschakeling naar CNG (aardgas) voor haar vrachtvoertuigen.

Betrokkenen

Sterke punten

Tip

Contact

Timing

Afgerond

Thema's

stadsbestuur Sint-Truiden, leasingmaatschappij

- Er zijn nu nog maar 22 in plaats van 31 auto's nodig voor het stadspersoneel.
- Een handig reservatiesysteem maakt een efficiënt gebruik mogelijk.

Doe vooraf een grondige analyse van de noden zodat er niet te veel of te weinig auto's worden voorzien.

Johan Vangeffelen, stad Sint-Truiden,
johan.vangeffelen@sint-truiden.be, T 011 70 15 80
gestart in 2015

ja

mobiliteit, hernieuwbare energie, voorbeeldfunctie

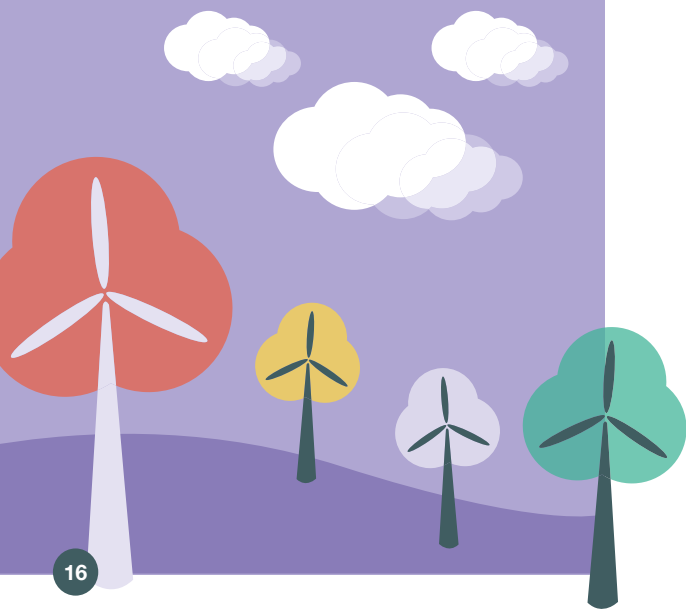

Aanbod elektrische laadpalen Infracx

Eind 2015 stelde de Vlaamse Regering, geïnspireerd door de Europese 'Clean Power for Transport'-richtlijn een actieplan op rond duurzame mobiliteit, waarbij onder meer sterk wordt ingezet op laadpalen voor elektrische voertuigen. De regering wil 2 500 bijkomende laadpalen tegen 2020. Netbeheerder Infracx nodigt gemeenten uit om een overeenkomst af te sluiten voor het samen installeren en uitbaten van de laadpalen.

Meer afgelegen en/of historische gebouwen op een verstandige manier van groene energie voorzien, is een hele uitdaging. Wanneer de haalbaarheid van bijkomende isolatie aan zijn grens zit, is investeren in duurzame verwarming en elektriciteit de volgende stap.

Op domein Kiewit (Hasselt) gebeurde dit door te investeren in houtpelletketels, een lokaal warmtenet en PV-panelen. Het educatief aspect vormt een bijkomende meerwaarde.

Hasselt

Warmtenet Kiewit

De stookinstallaties van het stedelijk domein Kiewit waren aan vervanging toe. Daarbij werd gekozen voor een duurzaam alternatief: een centrale stookplaats op biomassa. Het natuurdomein heeft een voorbeeldfunctie en trekt zo'n 100 000 bezoekers per jaar. Daarom besloten de initiatiefnemers om de bezoekers over het project in te lichten via infopanelen en een glazen wand aan de centrale stookplaats.

Eind 2013 kwam er een warmtenet met één centrale stookplaats in de plaats van de drie vroegere stookplaatsen met stookolieketels. Deze centrale stookplaats bestaat uit twee biomassaketels (houtpellets) met een ingebouwde dagbuffer en een opslagplaats voor houtpellets. Van daaruit bedienen ondergrondse leidingen de verschillende gebouwen. Hiermee kan 60 ton CO₂ per jaar worden uitgespaard. Deze besparing is ook deels te danken aan efficiëntere pompen en goed afgestelde regeltechnieken. Op het dak van de geitenstal werden ook 48 PV-panelen geïnstalleerd, samen goed voor een besparing van 6 ton CO₂ per jaar.

Betrokkenen

Sterke punten

Tip

Contact

Timing

Afgerond

Thema's

milieudienst stad Hasselt, Hasselts Energiebedrijf, stedelijk natuurcentrum domein Kiewit, Natuurpunt

Via infopanelen en een glazen wand aan de centrale stookplaats worden bezoekers van het domein ingelicht over het project.

- Onderzoek eerst de technische, praktische en economische haalbaarheid van een warmtenet. Zo moet je zeker nagaan of er voldoende ruimte beschikbaar is voor de ketel en de opslag van de houtpellets.
- Voorzie het sanitair warm water op twee energiebronnen, bijvoorbeeld een warmtenet en een warmtepomp, zodat je de installatie in de zomerperiode volledig kan uitschakelen.
- Hou rekening met de lagere stooktemperatuur van de pelletinstallatie. Ga na of de bestaande radiatoren nog voldoende warmte kunnen afgeven om de ruimtes warm te krijgen.

Erica Lemmens, stad Hasselt, erica.lemmens@hasselt.be, T 011 23 95 25

Herbert Luyck, Hasselt Energiebedrijf, herbert.luyck@hasselt.be, T 011 23 94 81

gestart begin 2013, ingebruikname eind 2013

ja

hernieuwbare energie, voorbeeldfunctie, bouwen en verbouwen, educatie

De openbare verlichting in Limburg verbruikt jaarlijks meer dan 50 000 MWh en neemt dus een behoorlijke hap uit het overheidsbudget. Positief is dat op dit vlak nog veel efficiëntiewinsten te boeken zijn, zonder dat we aan veiligheid, gezelligheid of comfort moeten inboeten.

Samen met Infrac, maar vooral ook samen met de bevolking, werd de verlichting van een deel van de historische binnenstad van Tongeren op een constructieve manier aangepakt.

Tongeren

Relighting binnenstad

In 2010 startte het stadsbestuur met grote herinrichtingswerken in de Tongerse binnenstad, onder meer aan de Grote Markt en het Stadhuisplein. Daarbij namen ze ook de verlichting onder de loep, met de hulp van Infrac. Als netbeheerder hecht Infrac veel belang aan duurzame, energiezuinige openbare verlichting. Via een stappenplan hielpen zij het Tongerse stadsbestuur om de openbare verlichting in kaart te brengen en te optimaliseren. Door (deels) te kiezen voor led, konden zowel de CO₂-uitstoot, het energieverbruik als de lichtvervuiling worden aangepakt.

Bij de relighting van de Tongerse binnenstad hield het stadsbestuur bovendien rekening met de mening van haar inwoners. Onder het motto 'de Grote Markt is van alle Tongenaren' werden Tongenaren opgeroepen om in de lichtraad te zetelen. De leden mochten hun mening geven over zes proefopstellingen van verschillende leveranciers op de Grote Markt. Infrac controleerde de verlichting op lichttechnische normen en veiligheid. In 2014 werden de verlichting en belichting van het plein, het stadhuis, de basiliek en het standbeeld van Ambiorix in gebruik genomen. De initiatiefnemers kozen voor 50% ledlicht en 50% gasontladingslampen. Op dat moment stond de led-technologie nog niet zo ver als nu. In de toekomst gaat de stad Tongeren bij elke nieuwe verkaveling en bij elk nieuw project enkel nog dimbare led-verlichting plaatsen. Op een aantal plaatsen, zoals aan de Motten en de Velinx, wordt de openbare verlichting later nog vernieuwd.

Betrokkenen Sterke punten

stad Tongeren, Infrac, Onroerend Erfgoed, bewoners Tongeren (de lichtraad)

- Het betrekken van de Tongerse bevolking via de lichtraad.
- De ledverlichting zorgt niet enkel voor minder CO₂-uitstoot, maar ook voor minder lichtpollutie.

Tip

Hou bij de vernieuwing van de verlichting van monumenten altijd rekening met de voorschriften van Onroerend Erfgoed.

Contact Timing Afgerond Thema's

Erwin Reniers, Infrac, erwin.reniers@infrac.be, T 011 26 64 38
gestart in 2012
ja
voorbeeldfunctie, lichthinder, rationeel energiegebruik, participatie

Limburg heeft geen sterk netwerk aan openbaar vervoer en bepaalde haltes of routes werden in het verleden al eens opgeheven omdat ze niet rendabel waren.

Maar de omstandigheden waaronder die beslissingen destijds werden genomen, kunnen wijzigen.

Hamont-Achel beseftte dat de heropening van hun treinstation een grote vooruitgang zou betekenen voor heel wat pendelaars en bezoekers. Een goed onderbouwd dossier en de wil om een gezamenlijke inspanning te leveren met de NMBS voor een aantrekkelijke en functionele herinrichting, zorgde voor een gewaardeerd resultaat.

Hamont-Achel

Heropening treinstation

In 1957 werd het personenvervoer per trein in Hamont-Achel stopgezet. Enkel goederentreinen denderden er nog over de sporen. Dankzij het lobbywerk van de burgemeester, werd de heropening van het station Hamont in 2008 weer bespreekbaar gemaakt. Sinds 2014 is de heropening een feit. Dit is een belangrijke stap in de ontsluiting van Hamont-Achel.

Het stadsbestuur overtuigde de NMBS en Infrabel met een sterk dossier dat onder meer cijfers over het reizigerspotentieel bevatte. De NMBS zorgde voor een nieuwe, ruime parking en een overdekte fietsenstalling, terwijl de stadsdiensten de beplanting van de stationsbuurt voor hun rekening namen. In april 2014 was het dan zo ver: de inwoners van Hamont-Achel konden voor het eerst weer van en naar Antwerpen sporen.

In het begin reden er slechts enkele piekurtreinen per dag van en naar Antwerpen, maar ondertussen rijdt er elk uur een trein naar Antwerpen en terug. Mits een overstap in Herentals geraken reizigers ook vlot van en naar Brussel. Verder vinden de rechtstreekse vakantietrein naar Brugge-Blankenberge en een wekelijkse studententrein naar Leuven veel bijval bij de inwoners.

Betrokkenen	gemeentebestuur Hamont-Achel, NMBS, Infrabel
Sterke punten	De heropening van het station is een belangrijke stap in de ontsluiting van Hamont-Achel.
Tip	<ul style="list-style-type: none">• Verzamel objectieve gegevens, bijvoorbeeld over het verwachte aantal reizigers, en stel hiermee een sterk dossier samen.• Blijf het dossier opvolgen.
Contact	Caroline Dreezen, gemeente Hamont-Achel, cdreezen@hamont-achel.be, T 011 51 05 22
Timing	gestart in 2008
Afgerond	ja
Thema	mobiliteit

Maasmechelen

Een gerenoveerd zwembad voor nul euro

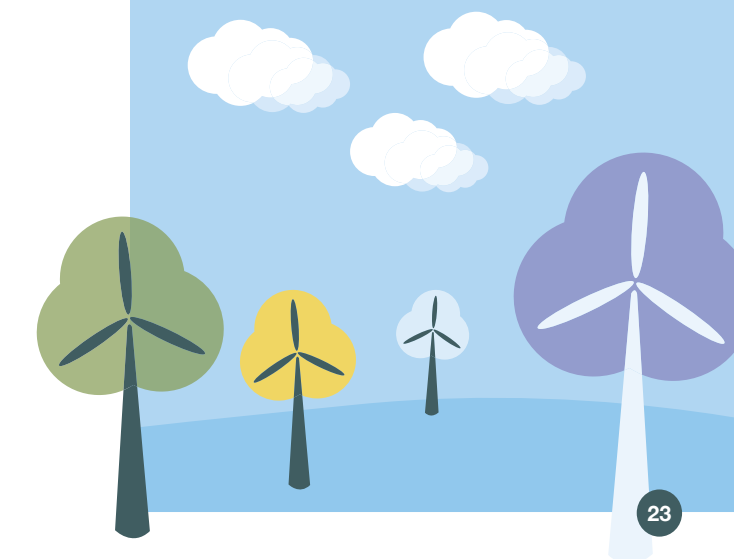
Met een 25 jaar oude technische installatie en een gebouwschil uit 1982 voldeed zwembad Prinsenpark niet langer aan de Vlaamse milieuwetgeving Vlarem II. Daarnaast was het allesbehalve een energiezuinig gebouw. Daarom maakte het stadsbestuur van de nood een deugd en koos, naast de noodzakelijke renovatie, voor een bijkomende investering van 1,35 miljoen in energiebesparende maatregelen. De renovatie kaderde binnen het ESCOLimburg2020-project (zie ook pagina 13).

Bij de grondige renovatie voorzag men het gebouw van nieuwe dakisolatie, muurisolatie, nieuwe beglazing en raamprofielen die drie keer beter isoleren dan de vorige. Men bekeek ook de HVAC (heating, ventilation and airconditioning) van het gebouw, met vier nieuwe luchtgroepen. Een stookplaats met warmtepomp zorgt ervoor dat de warmte uit de lucht wordt gebruikt om het gebouw en het zwembadwater te verwarmen. De bestaande PV-panelen plaatste men uiteraard opnieuw op het dak. Ook de relighting kreeg de nodige aandacht. Men koos voor energiebesparende ontladingslampen en nieuwe led-armaturen.

Deze maatregelen hebben zo'n grote impact dat ze zichzelf niet enkel terugverdienen op minder dan 7 jaar tijd, maar dat de wettelijk verplichte renovatie van 1,8 miljoen euro eveneens op 13 jaar tijd kan worden terugverdiend. Door de renovatie daalden zowel het elektriciteitsverbruik, het gasverbruik als de CO₂-uitstoot met 50%. Maasmechelen bespaart hiermee aanzienlijk op haar energiefactuur. Het stadsbestuur overweegt om minstens een deel van het uitgespaarde geld in andere energiebesparende maatregelen te investeren.

De wettelijke normen voor gebouwen en functies worden steeds veeleisender, en dat zorgt voor extra kosten. Men kan echter van de nood een deugd maken en bepaalde verplichte maatregelen koppelen aan verregaande investeringen in energiebesparing.

Maasmechelen slaagde er op die slimme manier in om de wettelijk verplichte aanpassingen aan het stedelijk zwembad op 13 jaar terug te verdienen. Een belangrijke besparing op het budget dus, in plaats van louter kosten.

Het gemeentebestuur van Maasmechelen gaat voor een totaalvisie van het patrimonium, waarbij ook naar bezettingsgraad en onderhoud wordt gekeken. Inmiddels vernieuwde de stad reeds alle stedelijke stookinstallaties, vaak met een terugverdientijd van amper 2 jaar. Er staan overigens nog ESCO-projecten in de steigers, namelijk de renovatie van een wijkcentrum en kleuterschool in Kotem.

- Betrokkenen** gemeentebestuur Maasmechelen, Infrac, provincie Limburg, Dubolimborg
- Sterke punten** De kracht van de samenwerking met Infrac. Als netbeheerder hebben zij alle noodzakelijke expertise in huis om hun patrimonium te beheren, monitoren en optimaliseren.
- Tip**
- Pak als gemeente eerst de meest energievretende gebouwen aan. Daarnaast vormen dringende renovaties een ideale gelegenheid om energiebesparende maatregelen toe te passen.
 - Ga voor een bundeling van technieken om een optimaal effect te bekomen. Niet elke techniek is even snel terugverdiend, maar het is de combinatie die het meeste effect heeft.
 - Neem na oplevering de nodige tijd voor een correcte afregeling van de installaties. Online meetsystemen zijn hierbij een handig hulpmiddel. Je kan hiervoor ook terecht bij Infrac.
- Contact** Pierre Wijnen, gemeente Maasmechelen, pierre.wijnen@maasmechelen.be, T 0491 160 784
- Timing** gestart in mei 2014
- Afgerond** ja
- Thema's** rationeel energiegebruik, bouwen en verbouwen, voorbeeldfunctie

De provincie Limburg ondersteunt ESCOLimburg2020 met een projectsubsidie. Dankzij ESCOLimburg2020 zullen in totaal voor meer dan 20 miljoen euro aan energiebesparende maatregelen in het patrimonium van de lokale besturen worden gerealiseerd. Op www.escolimburg2020.be vind je een overzicht van de lopende projecten.

De gemeentebesturen van Neerpelt en Bilzen beseften dat het gemeentelijk wagenpark sterk onderbenut is, zowel binnen als buiten de kantooruren. Daarom werd een deel van het wagenpark opengesteld voor gebruik door burgers. Een aanpak die van alle partijen gewenning en vertrouwen vraagt, maar absoluut zorgt voor kostenbesparing en gedragsaanpassing.

Neerpelt en Bilzen Autodelen

Het gemeentebestuur van Neerpelt speelde al een tijdje met het idee om met een autodeelproject te starten. Eén gedeelde auto kan immers zes gewone auto's vervangen. Bovendien beschikte de gemeente nog niet over een dienstvoertuig voor het gemeentepersoneel. Met dit project bespaart de gemeente op vervoerskosten én bevordert ze de duurzame mobiliteit in de stad.

Het gemeentebestuur van **Neerpelt** besloot om twee vliegen in één klap te slaan en kocht in 2016 een auto aan die zowel gemeentepersoneel als inwoners kunnen reserveren. Daarvoor moeten gebruikers zich aanmelden via Autodelen.net. Externe gebruikers betalen 10 euro per jaar om toegang te krijgen tot de online kalender, waarmee ze ook auto's in andere deelnemende gemeenten kunnen ontlenen. Naast deze instapkost betaalt de gebruiker uiteraard ook voor elke rit met de deelwagen. De Neerpeltse auto heeft haar vaste parkeerplaats aan het gemeentehuis.

Autodelers David en Lisa wonen in Neerpelt. Lisa neemt elke dag de bus naar haar werk in Hasselt. Ze sparen voor een auto, maar eigenlijk hebben ze die maar twee keer per maand nodig, om boodschappen te doen of naar het recyclagepark te gaan. Daarom vormt autodelen voor hen de ideale oplossing.

Ook Bilzen startte in 2014 met een gelijkaardig autodeelproject, eveneens in samenwerking met Autodelen.net (het Vlaamse netwerk voor autodelen). Hier kan de gemeentelijke wagen enkel buiten de diensturen door de bevolking worden ontleend.

Autodelers Anton en Mathilde verhuisden in 2014 met hun drie kinderen van Leuven naar Bilzen. Toen ze nog in Leuven woonden, hadden ze een auto. Maar toen die onherstelbaar beschadigd was, besloten ze een tijdje zonder auto te leven. Dat beviel hen wel. Daarom kozen ze bij hun verhuis naar Bilzen bewust voor een woning die zodanig gelegen was dat ze geen auto nodig hadden. Maar soms regent het hard, is de verbinding met het openbaar vervoer niet ideaal of moeten ze grote inkopen doen. Op die momenten is de deelauto een geweldige aanvulling op de fiets en het openbaar vervoer!

Betrokkenen	gemeentebestuur, Autodelen.net
Sterke punten	Doordat de auto's zowel door het gemeentebestuur als inwoners kunnen worden gebruikt, worden er kosten bespaard en wordt duurzame mobiliteit gepromoot.
Tip	<ul style="list-style-type: none">• Communicatie is hier het sleutelwoord. Hoewel het systeem heel goed werkt, is het niet altijd eenvoudig om potentiële gebruikers te bereiken. Onbekend is onbemind.• Voorzie een systeem waardoor persoonlijk contact bij het ontlenen van de deelwagen onnodig is, zeker wanneer de wagen enkel buiten de werkuren kan worden gebruikt.
Contact	<ul style="list-style-type: none">• Fernand Vanganswinkel, gemeente Neerpelt, fernand.vanganswinkel@neerpelt.be, T 011 80 97 58• Els Kruijen, stad Bilzen, els.kruijen@bilzen.be, T 089 51 93 28
Timing	Neerpelt gestart in juni 2015, Bilzen in januari 2014
Afgerond	doorlopend
Thema's	mobiliteit, voorbeeldfunctie

Mobidesk Limburg, het vervoercoördinatiecentrum van provinciebestuur Limburg, coördineert het Limburgse woon-werkverkeer om een efficiënte en duurzame mobiliteit in Limburg te verwezenlijken.

Bij Mobidesk Limburg kan je terecht voor hulp bij de ontwikkeling en promotie van duurzame vervoermiddelen voor het woon-werkverkeer. Zowel werkgevers, werknemers als werkzoekenden kunnen bij Mobidesk terecht voor gratis advies.

Meer info: mobidesk@limburg.be

De voorbije 60-70 jaar waren er heel wat stedelijke ontwikkelingen op maat van het autoverkeer. Vandaag de dag merken we dat we meer ruimte moeten geven aan fietsers en voetgangers om de leefbaarheid en veiligheid te vergroten.

Een eenvoudige, doeltreffende en vrij goedkope manier die in Genk werd getest, is het introduceren van fietsstraten. Daar wijzen zowel de geldende verkeersregels als de visuele inrichting met succes op de absolute voorrang van fietsers.

Genk

Eerste Limburgse fietsstraat

De Reinpadstraat vormt al lange tijd een belangrijke fietsverbinding tussen de scholen-campus en Genk centrum. Op sommige momenten was het er zo druk, dat fietsers bijna vanzelf voorrang kregen op de auto. Door de straat effectief het statuut van 'fietsstraat' toe te kennen, wil het stadsbestuur fietsers meer comfort en veiligheid bieden en zoveel mogelijk mensen aanmoedigen om de fiets te gebruiken.

Wettelijk gezien moet je bij de inrichting van een fietsstraat enkel borden voorzien. Dat blijkt in de praktijk echter niet voldoende. Daarom koos het Genkse stadsbestuur voor wegmarkeringen en aanvullende infoborden die de regels van een fietsstraat samenvatten. Er werd eveneens een gekleurde toplaag over de volledige lengte van de straat aangebracht. In de Genkse fietsstraat hebben fietsers over de volledige lengte voorrang aan de kruispunten. In de zijstraten wordt dit gesignaleerd met borden en markeringen op de rijbaan.

Verschillende andere gemeenten tonen interesse. Zo startte de stad Peer met de aanleg van een fietsstraat dwars door het centrum. In Hasselt worden alle straten in de binnenstad, met uitzondering van de voetgangerszone, omgevormd tot fietsstraten. De eerste fietsstraten worden dit najaar (2016) ingericht. De stad Genk plant nog minstens drie bijkomende fietsstraten.

Betrokkenen	stadsbestuur Genk, Politie MidLim, Departement Mobiliteit en Openbare Werken van de Vlaamse Overheid, De Lijn, Agentschap Wegen en Verkeer, Provincie Limburg/afdeling Ruimtelijke Ordening
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none">• De gekleurde toplaag geeft duidelijk aan dat men een gebied met andere regels betreedt. De middenasmakeringen verdelen de rijbaan duidelijk in twee richtingen.• Fietsers rijden vaker in het midden van hun rijstrook met de middenasmakeringen.
Tip	<ul style="list-style-type: none">• Voorzie wegmakeringen en aanvullende infoborden die de regels samenvatten.• Kies voor een toplaag die bij regenweer niet te glad wordt.• Ga indien mogelijk voor een traject waarbij fietsers over de volledige lengte voorrang hebben aan kruispunten. Dit moet voldoende worden gesignaleerd in de zijstraten, met borden en markeringen op de rijbaan.
Contact	Hilde Bellen, stad Genk, hilde.bellen@genk.be, T 0476 77 30 55
Timing	gestart in maart 2015
Afgerond	ja
Thema's	mobiliteit, voorbeeldfunctie

De fietsstraat in een notendop

- Fietsers mogen in twee richtingen over de volledige rijweg fietsen.
- Fietsers genieten absolute voorrang, maar ook auto's zijn welkom.
- Fietsers mogen niet worden voorbijgestoken door motorvoertuigen.
- De fietsstraat is zone 30.

Fietssnelwegen

Ondertussen investeert de provincie Limburg in de verdere ontwikkeling en uitbouw van fietssnelwegen. Dat zijn functionele, snelle en veilige fietsverbindingen tussen verschillende steden, met focus op verplaatsingen naar school, werk, winkels, treinstations, ... Je leest er alles over op www.limburg.be/fietssnelwegen.

Bij de fietsfondssubsidie voorziet het provinciebestuur tot 80% subsidie voor de aanleg van fietsvoorzieningen op fietsroutes die deel uitmaken van het Bovenlokaal Functioneel Fietsroutenetwerk. Via de GBC (gemeentelijke begeleidingscommissie)/RMC (regionale mobiliteitscommissie)-procedure wordt met de verschillende partners een ontwerpplan voor het project opgesteld.

Meer info:
Ruben Vandael en Rik Schreurs
provincie Limburg, mobiliteit@limburg.be
T 011 23 83 40

Met de toenemende vraag naar aantrekkelijke verbindingen voor fietsers en wandelaars, staan 'trage wegen' opnieuw in de belangstelling. Historisch gezien waren het vaak de kortste en makkelijkste verbindingen van en naar het centrum of andere belangrijke locaties.

Door overleg met inwoners, aangelanden en buurgemeenten werden in Ham en Heusden-Zolder, met de hulp van vrijwilligers, enkele vergeten netwerken tot leven gewekt met meerwaarde voor de eigen inwoners, bezoekers én de natuur.

Ham en Heusden-Zolder

Trage wegen

Trage wegen zijn wegen waar geen gemotoriseerd verkeer is toegelaten. Ze zijn vaak al eeuwenlang in gebruik en zijn ideaal voor recreatie. Bovendien vormen ze vaak de uitgelezen verbinding om te voet of met de fiets naar school, het werk of het centrum te gaan.

Ham was een van de deelnemers aan het proefproject van vzw Trage Wegen en kon dan ook op financiële steun rekenen. Er werd een beleidsplan 'Trage Wegen' opgesteld, waarbij de gemeente zich engageerde om de trage wegen op haar grondgebied te behouden, te herstellen en uit te breiden. Er werden verbindingen tussen trage wegen aangelegd, ook met die van de aangrenzende gemeenten. Het gemeentebestuur maakte een kaart van de trage wegen en de bezienswaardigheden onderweg.

In **Heusden-Zolder** groeide het idee om werk te maken van de trage wegen vanuit de bevolking, meer bepaald via de dorpsraden. Zij deden zelf een inventarisatie en maakten een 'trage-wegenplan' op onder begeleiding van vzw Trage Wegen. Nadien werd het gemeentebestuur betrokken. De gemeente voorziet budget om de trage wegen op te waarderen. De dorpsraden doopten het project 'Stille Wegen' en ontwikkelden de website www.stillewegen.be.

De gemeente Heusden-Zolder deed voor haar project beroep op het provinciale subsidiereglement 'voor de ondersteuning van het tragewegenbeleid van de gemeenten'.

Meer info: Lies Kuppens, provincie Limburg, lies.kuppens@limburg.be, T 011 23 73 37

Betrokkenen

gemeentelijke diensten mobiliteit en milieu, groenploegen, De Winning, vzw Trage Wegen, Regionaal Landschap Lage Kempen, dorpsraden

Sterke punten

- Het gemeentebestuur van Ham maakte een kaart met de trage wegen en de bezienswaardigheden onderweg.
- Door de wegen ook een toeristisch en cultureel doel te geven, konden er meer middelen worden vrijgemaakt.
- In Heusden-Zolder investeerden zo'n 40 vrijwilligers meer dan 1 000 werkuren in dit project om de wegen te inventariseren en in kaart te brengen. Het brede draagvlak stond garant voor een succesverhaal.

Tip

- Overleg op voorhand met alle mogelijke betrokkenen, zoals landbouwers, eigenaars, adviesraden, wandelclubs en politici. Trage wegen worden immers niet door iedereen onmiddellijk als een positief gegeven ervaren. Eigenaars en aangelanden zitten vaak met vragen.
- Deelname aan de nationale 'Dag van de trage weg' kan het project extra in de kijker zetten.

Contact

- dienst mobiliteit, gemeente Ham, mobiliteit@ham.be, T 013 61 10 40
- Ann Cardinaels, gemeente Heusden-Zolder, ann.cardinaels@heusden-zolder.be, T 011 80 80 87
- Paul Coolen, dorpsraad Heusden-Zolder, paul.coolen@telenet.be, T 011 57 23 43

Timing

Ham gestart in 2008, Heusden-Zolder in 2011

Afgerond

neen

Thema's

mobiliteit, participatie

De productie van voedsel heeft wereldwijd een zeer grote impact op open ruimten, mens en milieu. Toch gaat één derde van dat voedsel verloren doorheen de keten van grondstof tot afval. Een verspilling die ook gemeenten treft.

Overpelt pakte dit probleem aan met milieuvriendelijke doosjes die plaatselijke restaurantbezoekers op een heel praktische en sociaal aanvaarde manier toelaten om hun overschotten mee naar huis te nemen. Een afvalbesparing voor de uitbater, afvalophaler en gemeente, een extraatje voor de klant.

Overpelt Restorestjes

Een Vlaming verspilt jaarlijks tussen de 15 en 23 kg voedsel. Samen met de vzw Vlaco organiseerde het Overpeltse stadsbestuur in 2015 al het kringloopweekend 'Red de restjes'. Naar het voorbeeld van een gelijkaardig project in Gent, voerde Overpelt de 'restorestjes' in.

Restorestjes is een systeem waarbij klanten van Overpeltse eetgelegenheden eventuele overschotjes mee naar huis kunnen nemen. Zowel de doosjes als de opdruk (via stickers) zijn volledig composteerbaar. Het doosje is vervaardigd uit suikerriet, geschikt voor microgolfoven en traditionele oven en diepvries- en vochtbestendig. Uiteraard is de voedselveiligheid binnen dit project heel belangrijk. Op de doosjes staan daarom de nodige voedselveiligheidsvoorschriften vermeld. Het project werd volledig gesubsidieerd via het preventiefonds van Limburg.net.

Betrokkenen	gemeentebestuur Overpelt, horecazaken, Limburg.net, Vlaco
Sterke punten	<ul style="list-style-type: none"> • Een sterke betrokkenheid van de 17 deelnemende horecazaken. • Meestal zijn het de uitbaters zelf die aan de klanten voorstellen om de restjes mee naar huis te nemen.
Tip	<ul style="list-style-type: none"> • Werk met een charter, dat kan worden uitgehangen in de zaak. • Het gemeentebestuur van Overpelt heeft ook stickers met de mededeling 'Restorestjes hier verkrijgbaar' die deelnemende horecazaken op de deur kunnen kleven. • Houd rekening met de voedselveiligheid.
Contact	Veronic Duysters, gemeente Overpelt, veronic.duysters@overpelt.be, T 011 80 94 26
Timing	gestart in 2015
Afgerond	lopend
Thema's	duurzame consumptie, sensibilisatie

Jong en oud op een boeiende, niet-belerende manier bewust maken van de klimaatproblematiek en de oplossingen daarvoor, is niet eenvoudig. Lommel slaagt er in om dat toch voor elkaar te krijgen door jaarlijks een klimaatmaand te organiseren voor de hele gemeente en tweejaarlijks een klimaatweek voor scholen.

Grote troef is de variatie aan activiteiten die tot stand komen in nauwe samenwerking met de doelgroepen. Door de regelmaat van deze evenementen zijn de aangeleerde zaken ook niet eenmalig, maar worden ze onderdeel van nieuwe gewoonten.

Lommel

Klimaatweek scholen en klimaatmaand oktober

De Lommelse Klimaatweek ontstond uit het vroegere Milieu- en Ontmoetingsprogramma voor lagere scholen. Met de ondertekening van het Burgemeestersconvenant besloot het stadsbestuur om dit programma uit te breiden, zowel wat doelgroep als inhoud betreft.

Om de twee jaar werkt de milieudienst een programma uit voor de klimaatweek. Scholen kunnen tijdens deze periode intekenen op een gevarieerd aanbod aan activiteiten waarbij kinderen, van zowel het lager als het secundair onderwijs, bewust met thema's als klimaat, milieu, natuur, duurzaamheid, energie en mobiliteit bezig zijn. Denk hierbij aan een workshop klimaat, een demonstratie ecologisch bosbeheer met trekpaarden of een speelse wandeling in een van de Lommelse natuurgebieden. Dit jaar konden de Lommelse scholen onder andere kiezen voor beekonderzoeken, natuurbeheerwerken, een workshop 'Watt is energie?', een workshop 'DrinKraantjeswater' en een Klimaatcasino.

Tijdens de klimaatmaand (oktober) worden bovendien andere doelgroepen aangesproken, zoals het stadspersoneel, jeugdverenigingen en de rest van de bevolking, met een gevarieerd programma van infosessies, wandelingen, workshops, lezingen en films. Enkele voorbeelden zijn klimaatwandelingen, creatieve workshops zoals 'RecyKleren' en een infosessie rond ledverlichting.

MOS-scholen kunnen voor hun klimaatprojecten beroep doen op een provinciale klimaatsubsidie, en een educatief aanbod voor scholen zoals bijvoorbeeld 'Klimaatcasino'.

Meer info:

het Provinciaal Natuurcentrum (PNC),
mos@limburg.be

Karel Coenen, begeleider basisonderwijs,
karel.coenen@limburg.be, T 011 26 54 91

Philippe Plessers, begeleider basisonderwijs,
philippe.plessers@limburg.be, T 011 26 54 66

Hilde Boiten, begeleider secundair onderwijs,
hilde.boiten@limburg.be, T 011 26 54 67

Betrokkenen

milieudienst, jeugddienst, scholen, cultureel centrum, Internationale Samenwerking, Lommelse en externe organisaties.

Sterke punten

Er bestaat een groot enthousiasme bij de scholen. Aan de laatste editie namen 820 kinderen uit 16 verschillende scholen deel.

Tip

- Spreek zo snel mogelijk een periode af met de deelnemende scholen.
- Zorg voor een 'eye-catcher' in je programma om ook burgers die nog niet met het klimaatthema vertrouwd zijn, te betrekken.

Contact

Koen Berghmans, stad Lommel
koen.berghmans@lommel.be, T 011 39 97 12

Timing

jaarlijks evenement

Afgerond

doorlopend

Thema's

sensibilisatie, educatie

Dat een beleid voeren met meer burgerparticipatie geen politieke en logistieke nachtmerrie hoeft te zijn en toch een hoop voordelen kan opleveren, bewijst de stad Peer. De stad investeerde in 2013 in de opleiding van participatiecoaches, vrijwilligers uit diverse lagen van de bevolking. In functie van het specifieke project dat de gemeente wil aanvatten, werkt ze samen met deze coaches een aanpak uit die zij mee helpen realiseren.

Deze co-creatieve manier van werken leidt niet alleen tot meer draagvlak, maar ook gewoon tot betere ideeën en meer resultaat.

Peer

Participatiecoaches

In 2013 wilde de burgemeester een vernieuwende aanpak om de inwoners van Peer meer bij het beleid en de gemeentelijke (klimaat)projecten te betrekken. Een extern communicatiebureau werkte een participatie- en communicatieplan uit. De verdere uitrol gebeurde door het team communicatie van de stad. Afhankelijk van het project wordt met andere interne en externe partners samengewerkt. In het najaar van 2013 werden participatiecoaches opgeleid. Zij vormen de neutrale tussenschakel tussen de bewoners en het beleid en fungeren als facilitator, moderator en verslaggever van overlegmomenten.

Wanneer een stedelijke dienst een project wil starten, bepaalt ze eerst de doelstelling. Men bekijkt wat men wil bereiken met het participatietraject. Met welke vragen zit de dienst? Wie kan er nog worden betrokken? Wat is de timing? Het traject moet het project inhoudelijk sterker maken en draagvlak creëren. Vervolgens worden deelnemers geworven. Dit kunnen in principe alle burgers van Peer zijn, maar ook bepaalde buurten, verenigingen, horecazaken, ondernemers, bedrijven of KMO's.

Vervolgens kiezen de initiatiefnemers passende participatiemethoden. Dit kan o.a. een fiets- of wandeltocht met haltes zijn (voor ruimtelijke projecten) of workshops, i-padwandelingen, online formulieren, ... De ideeën uit het participatietraject worden zoveel mogelijk toegepast. Onder meer via de website www.participeer.be communiceert het stadsbestuur over de stand van zaken.

Een van de projecten die in Peer werden gerealiseerd na het doorlopen van een volledig participatietraject, was de aanleg van de speel- en belevingstuin in de Breughelhoeve in Peer. Bij dit project werd onder meer de mening van de kinderen gevraagd, via verschillende leuke workshops.

Betrokkenen

Sterke punten

communicatiedienst stad Peer, communicatiebureau Connect, andere gemeentelijke diensten, studiebureaus, ontwerpers, experts, ...

- Uit de praktijk blijkt dat deelnemers vaak met een zeer positieve inbreng komen.
- Een participatieproject is ideaal om als lokaal bestuur te weten te komen wat leeft bij de bevolking.
- Bepaal per project goed wat de doelstellingen zijn en wat je wilt bereiken met het traject. Een participatietraject is niet voor elk project wenselijk. In Peer worden ze strategisch uitgekozen. Het stadsbestuur kiest voor bepaalde mijlpaalprojecten en voor kleinere projecten, die dicht bij de burger staan.
- Bepaal per project de meest geschikte aanpak en methodes. Soms zijn voor één project meerdere methodes nodig.
- Maak vanaf het begin duidelijke afspraken. Wat mogen deelnemers verwachten van de stad en wat verwacht de stad van de deelnemers?
- Zorg dat de werving van en communicatie met de deelnemers zo informeel mogelijk verloopt en communiceer begrijpelijk.
- Niet alles mag vooraf al vastliggen. Er moet voldoende ruimte zijn voor aanpassingen.
- Het is belangrijk om ook de interne diensten te overtuigen van het nut van een participatietraject. Ze doen dit immers al jaren en denken te weten wat er leeft bij de burger. Het helpt enorm als de eerste projecten goed verlopen en er een positieve inbreng van de deelnemers komt.

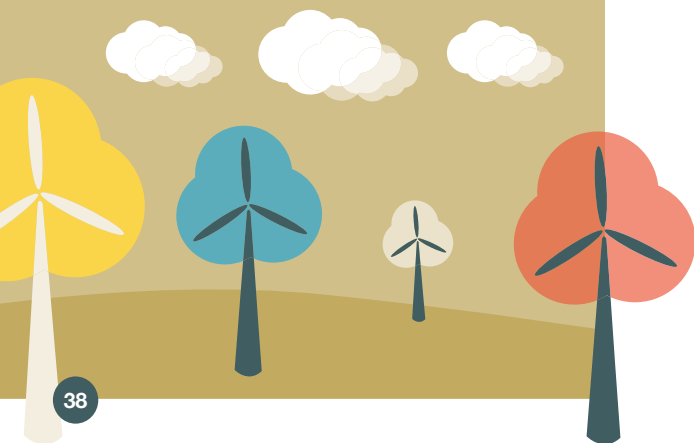
Sep Vandijck, stad Peer, sep.vandijck@peer.be, T 011 61 07 00

gestart in 2013
doorlopend
participatie

Contact
Timing
Afgerond
Thema's

Door samen met de directie van de lokale BUSO Technische school een sterk geïntegreerd concept te ontwikkelen voor nieuwe schoolgebouwen, wist Dilsen-Stokkem met succes op te vallen tussen de aanvraagdossiers voor de Vlaamse subsidies voor passiefscholen.

Niet alleen de doorgedreven isolatie sprong in het oog, maar ook het rekening houden met de huidige én toekomstige functies, het hergebruik van houtige afvalstromen en regenwater, de PV-installatie met educatief paneel en niet te vergeten: het ervaringsgericht inschakelen van leerlingen in de eindfase van de constructie en afwerking.

Dilsen-Stokkem

Passiefbouw vakschool

De stedelijke bouwvakschool voor buitengewoon secundair onderwijs was ondergebracht in verouderde gebouwen die niet meer beantwoordden aan de hedendaagse eisen voor een school. Ook op het vlak van energieprestatie scoorde de school slecht. Daarom startte de directie in 2013 met de bouw van een nieuwe school. Alle activiteiten werden op één locatie samengebracht en er werd bewust gekozen voor passiefbouw.

De passiefbouw fungeert als een van de pilootprojecten van AGION, het Vlaamse Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs. De school is zo gebouwd dat ze bijna geen verwarming nodig heeft. Dankzij een intelligent ontwerp met goede isolatie, luchtdichtheid, slim georiënteerde ramen en mogelijkheden voor een goede en gezonde ventilatie, scoort het gebouw uitmuntend op het gebied van energieverbruik en luchtkwaliteit. In het hele gebouw werden driedubbele ramen geplaatst.

Een automatisch gestuurde zonnewering helpt om de temperatuur in de school te regelen. De PV-panelen op het dak dekken een groot deel van het elektriciteitsverbruik. In de school hangt een scherm waarmee leerlingen en bezoekers permanent op de hoogte worden gehouden van de CO₂-besparing door de zonnepanelen.

Voor de verwarming worden een gasgestookte absorptiewarmtepomp, een gaswandketel en een houtketel ingezet. De houtketel wordt gevoed met houtbriketten die bestaan uit houtafval van de afdeling houtbewerking. De aannemer opteerde voor het hele gebouw voor slijtvaste materialen zoals beton, baksteen en pannen van lokale leveranciers. De school in Dilsen-Stokkem is de eerste passiefbouw vakschool in Vlaanderen. Het energieverbruik ligt maar liefst 75 % lager dan bij een traditioneel schoolgebouw.

Betrokkenen

stad Dilsen-Stokkem, AGION (Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs)

Sterke punten

Het bouwproject was voor de leerkrachten en leerlingen een interessant leerproces wat duurzame bouwtechnieken betreft. Leerlingen leren bewust om te gaan met energie en worden bewust van de milieuproblematiek.

Tip

Maak de ecologische winst zichtbaar voor leerlingen en bezoekers, bijvoorbeeld met een scherm dat rapporteert over de CO₂-besparing.

Contact

Katrien Reekmans, stad Dilsen-Stokkem, katrien.reekmans@dilsen-stokkem.be, T 089 79 09 14
bouw gestart in 2013

Timing

ja

Afgerond

Thema's

bouwen en verbouwen, voorbeeldfunctie, rationeel energiegebruik, hernieuwbare energie, educatie

Riemst, Peer en Bree

Duurzame jeugdverenigingen

Via jeugdbewegingen kan je heel wat jongeren bereiken en hen duurzame gewoonten aanleren, zowel binnen als buiten hun vereniging. Afgelopen jaren werden in verschillende Limburgse gemeenten projecten gestart waarbij onder meer de lokalen van de verenigingen onder de loep werden genomen en duurzaam gedrag werd beloond.

In **Riemst** voerde Stebo in 2012 in opdracht van het gemeentebestuur energiescans uit in de jeugdlokalen. Per vereniging stelde Stebo een rapport op dat nadien werd besproken op de jeugdraad. Zo werden de jeugdverenigingen aangespoord om bewuster met hun energieverbruik om te gaan en tegelijkertijd op hun energiefactuur te besparen. Verenigingen die zelf geen verantwoordelijkheden voor hun lokalen hebben, zijn moeilijker te overtuigen om zuinig met energie om te springen. Daarom overweegt het gemeentebestuur van Riemst om extra subsidies toe te kennen aan verenigingen die het jaaroverzicht van hun verbruiken toevoegen aan hun aanvraagdossier voor hun werkingssubsidie.

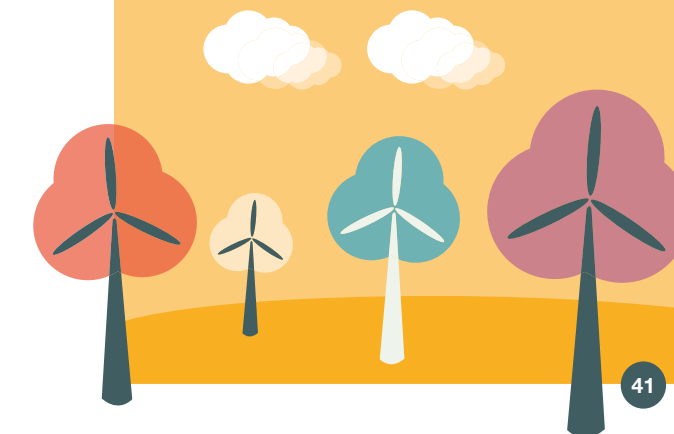
De jeugdraad van **Peer** organiseerde in 2014 speeddates met haar 24 jeugdverenigingen. De hoge energiefacturen en het sorteren en recycleren van afval bleken een probleem te vormen. Daarom startte de stad een sensibilisatieproject, waarbij minstens twaalf duurzame projecten moesten worden gerealiseerd. Wie daarin slaagde, kreeg een mini-containerpark.

In een tweede fase kregen de geslaagde jeugdverenigingen ook een energiescreening van hun gebouwen, en konden ze financiële steun vragen om noodzakelijke aanpassingen uit te voeren. Ondertussen isoleerden twee verenigingen het dak van hun lokalen, één jeugdbeweging verving de lampen door duurzame exemplaren, er wordt een samenaankoop voor koelkasten georganiseerd en vijf jeugdverenigingen gaan de PV-panelen van hun gemeenschappelijke nieuwbouw via dit project financieren.

Lokalen die gebruikt worden door verenigingen kennen vaak hoge verbruikskosten (energie, water, afval, ...). Soms heeft dit te maken met de staat van het gebouw of bepaalde installaties, maar vaker nog met een gebrek aan kennis of aandacht bij de gebruikers.

Riemst, Peer en Bree organiseren daarom o.a. energiescans, speeddates en een wedstrijd voor jeugdbewegingen.

Meetresultaten en begeleiding leiden tot projectvoorstellen die, al dan niet met wat financiële steun, werden opgenomen in een actieprogramma: sterke resultaten, meer verantwoordelijkheid en prima educatie.

Ook **Bree** pakte het energieverbruik van de jeugdlokalen aan via een energiescan. Dubolimburg voerde scans uit in 7 jeugdlokalen die samen 10 verenigingen huisvesten en maakte per lokaal een uitgebreid verslag met zowel kleine tips als gebouwgebonden verbetermogelijkheden. Om van advies tot concrete acties te komen, voorziet de gemeente een jaarlijks subsidiebudget voor energiebesparende maatregelen voor verenigingen. Daarnaast werd ook de wedstrijd 'Duurzaamste jeugdvereniging van het jaar' in het leven geroepen. Om kans te maken op deze titel, moeten jeugdbewegingen minstens 7 originele, duurzame acties op poten zetten. De winnende vereniging krijgt een gevulde, duurzame koelkast.

Betrokkenen
Sterke punten

stadsdiensten, jeugdverenigingen, Stebo, jeugdraden, Dubolimburg

- Jongeren leren hoe ze duurzaam kunnen leven, niet enkel binnen hun jeugdvereniging.
- Dankzij de screening van hun lokalen, beschikken de verenigingen over een duidelijk rapport met mogelijke maatregelen, kosten en terugverdiertijden.

Tip

- Omdat jeugdbewegingen die niet zelf instaan voor het beheer, minder makkelijk te overtuigen zijn van het nut van besparingen, is het een goed idee om duurzaam gedrag te belonen met bijvoorbeeld subsidies of het uitgespaarde bedrag ter beschikking te stellen.
- Zorg dat de jeugdraad het project draagt. Maak de verenigingen vooraf warm, o.a. door een uitgebreide, goede communicatie tijdens het hele project en door bij de jeugdbewegingen langs te gaan.
- Leg het thema duurzaamheid goed uit aan de jeugdbewegingen. Velen denken dat het enkel met afval sorteren te maken heeft.

Contact

- Kristien van Lierop, gemeente Riemst, jeugd@riemst.be, T 012 44 03 70
- Roel Luits, voorzitter jeugdraad Peer, T 0479 85 94 35
- Ine Kauffmann, gemeente Bree, ine.kauffmann@bree.be, T 089 84 85 67

Timing

gestart in 2014

Afgerond

ja

Thema's

sensibilisatie, rationeel energiegebruik, bouwen en verbouwen, hernieuwbare energie

Voor dit project deed Riemst o.a. beroep op het provinciaal subsidiereglement voor kleine duurzame projecten.

Meer info:
Hanne Keunen
provincie Limburg
hanne.keunen@limburg.be
T 011 23 83 61

Nog meer inspiratie

Een goede gids kan helpen om de brug te leggen tussen droom en realiteit. De provincie wil die gids zijn. Via ons bestaand ondersteuningsaanbod, maar ook door inspirerende, haalbare en relevante voorbeeldprojecten te bundelen in een databank. We laten daarbij niet enkel de mooie buitenkant zien, maar ook de leerpunten. Zo kan je meer en beter doen met minder tijdverlies en (leer)geld. Om die databank actueel te houden, vragen we om gemeentelijke projecten en initiatieven bij ons te melden via mina@limburg.be. Hieronder alvast enkele thema's met mogelijk interessante aanknopingspunten voor klimaatacties.

Gebouwen

De **Energiejaarrapporten van Infrac** kunnen een ideaal startpunt vormen voor verstandig en geïntegreerd patrimoniumbeheer op lange termijn. Infrac bezorgt aan de gemeenten die jaarlijks bepaalde gegevens aanleveren, een rapport dat een vrij nauwkeurig beeld oplevert van de verbruiken van de verschillende gebouwen die de gemeente bezit, vergeleken met verbruiken van gelijkaardige gebouwen elders. Door deze informatie te koppelen aan huidige en toekomstige functies, investeringsnaden en beleidsdoelstellingen (bv. klimaat), kunnen belangrijke efficiëntiewinsten worden bereikt door gerichte en gefaseerde investeringen.

In Houthalen-Helchteren werden alle gemeentelijke diensten onder één dak samengebracht op het voormalige mijnterrein. Dit moderne, comfortabele en energiezuinige gebouw, het **NAC (Nieuw Administratief Centrum)**, huisvest de gemeentelijke diensten, het OCMW, de bibliotheek en de politie.

Mobiliteit

Ook gemeenten kunnen aansluiten bij **Mobidesk** en op die manier genieten van advies en begeleiding bij het ontwikkelen van een eigen bedrijfsvervoerplan (woon-werkverkeer). Zie ook pagina 27.

Je kan investeren in gemeentelijke **fietsvoorzieningen**: veilige, comfortabele fietspaden, diefstalveilige stallingen, ... Net zoals nieuwe of betere wegen en parkings op middellange termijn zorgen voor extra autoverkeer, zorgt nieuwe en betere fietsinfrastructuur voor meer fietsbewegingen. Dit zal 'fietsen' een trapje hoger brengen in het natuurlijke keuzeproses van mensen.

Voeding

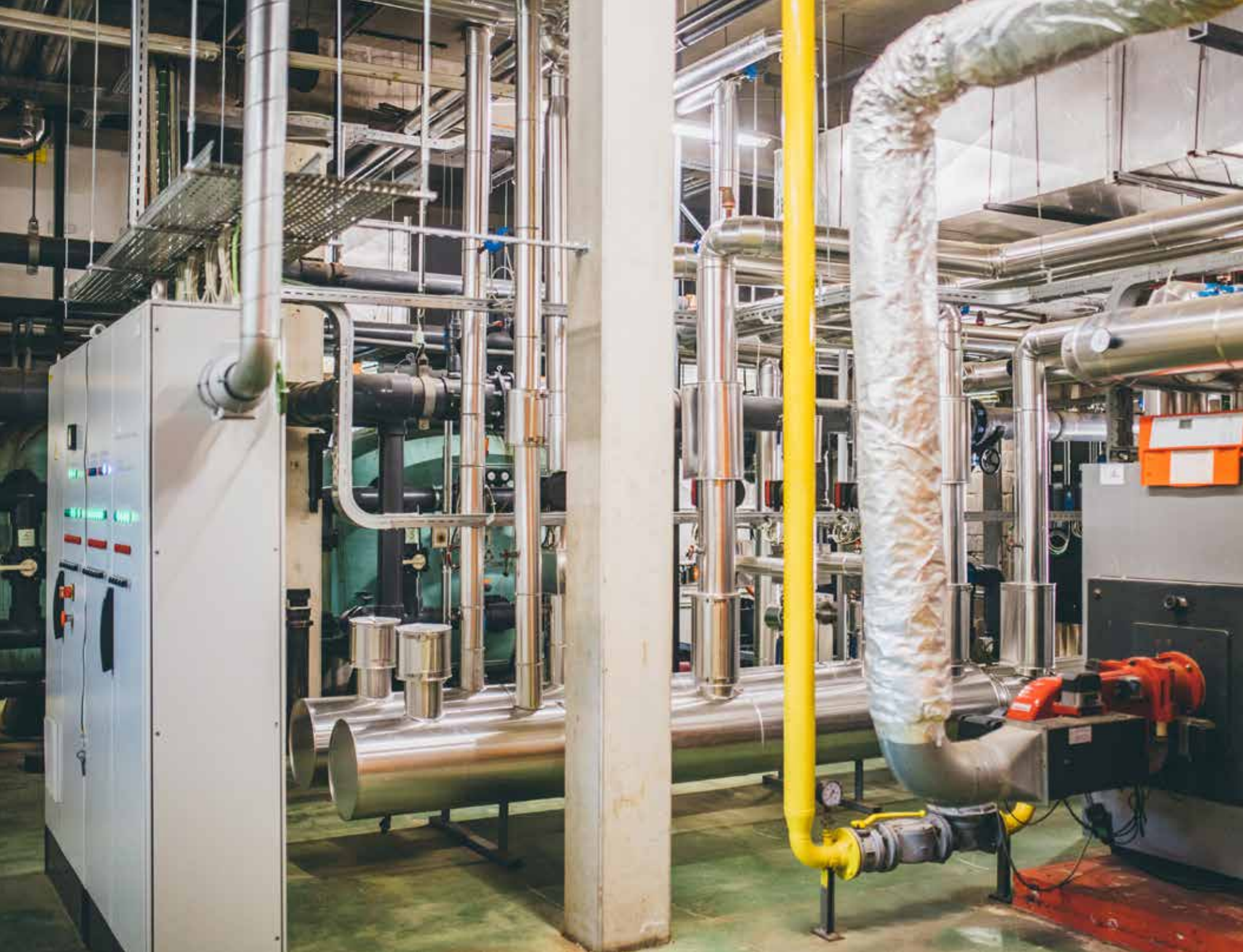
Onze dagelijkse vleesconsumptie legt een grote druk op milieu en klimaat. Wat vaker **vegetarisch eten** kan die druk al een stuk verminderen, maar voor veel mensen betekent dat afstappen van oude gewoontes en nieuwe dingen leren kennen. Via de actieve ondersteuning van campagnes als 'Donderdag Veg-giedag' of '40 Dagen Zonder Vlees' kunnen al kleine stapjes in die richting worden gezet. Misschien zelfs in samenwerking met de lokale landbouw?

Via **grootkeukens** bereik je veel mensen. Het kan daarom lonen om contact op te nemen met enkele grootkeukens in je gemeente en samen te bekijken hoe het menu duurzamer kan worden.

Economie

Stimuleer de **circulaire en/of deeleconomie**: weggeefpleinen, ruilbeurzen, Repair Cafés, ... Deze initiatieven beperken niet alleen de afvalberg, ze werken ook positief op het consumentengedrag (meer aandacht voor kwaliteit, (lokale) herstelbaarheid, consuminderen), op sociale interactie en beleving (vrijwilligerswerk, netwerking, winkel- of marktbeleving), en op lokale economische ontwikkeling (tweedehands-winkels, horeca bij evenementen).

De **complementaire munt**, eerder gekend als 'e-portemonnee' wordt in 2017 grondig verbeterd door de vzw Uitmunten Limburg. Naast de gemeentebesturen kunnen ook lokale handelaars, verenigingen en sociale instellingen instappen in het systeem, waardoor het een stuk aantrekkelijker wordt voor de gebruikers. Voor gemeenten komt het er op aan om de munt vooral te zien als een beleidsinstrument dat over alle diensten heen met dezelfde inspanningen veel meer effect kan genereren op het gedrag van de burger. Drie thema's staan centraal: duurzaamheid, gezamenlijkheid en lokale economie.

Financier je klimaatplan

Koken kost geld. Helaas botsen lokale overheden voor de uitvoering van hun klimaatplannen vaak op financieringsproblemen. Een goede strategie voor je financiering is dan de oplossing. We geven hierbij een beknopt overzicht. Voor meer informatie en nuttige links kan je ook terecht op www.limburg.be/lokaleklimaatprojecten.

Vlaanderen en Europa

De Vlaamse overheid helpt lokale overheden bij hun zoektocht naar middelen voor lokale klimaatprojecten. Op Europees niveau zijn er heel wat subsidiemogelijkheden. Het provinciebestuur staat mee in voor de uitvoering van verschillende Europese subsidieprogramma's. De projectmanagers van de Dienst Europese en Internationale Samenwerking nemen de begeleiding van (mogelijke) Limburgse projectpartners op zich en trachten de toegewezen subsidies binnen de programma's zo goed mogelijk te besteden. Zie <http://lokalebesturen.limburg.be/lokaleklimaatprojecten>

Provincie Limburg

- Biodiversiteitsprojecten: voor verenigingen en lokale besturen die zelf actie ondernemen voor de Limburgse biodiversiteit. De focus voor 2016 en 2017 ligt op bijen.
- Kleinschalige initiatieven ter ondersteuning van de circulaire en deeleconomie zoals weggeefpleinen, ruilbeurzen, Repair Cafés, ...
- Projectsubsidies voor eco-efficiënte bedrijventerreinen, voor Limburgse gemeenten en autonome gemeentebedrijven.
- Investeringsubsidie voor de aanleg van fietsvoorzieningen op het Bovenlokaal Functioneel Fietsroutenetwerk, binnen of buiten het Fietsfonds.
- Financiering van kleine duurzame projecten waarbij ecologische, economische en sociale belangen worden verzoend, bij voorkeur op een participatieve manier. Zowel terreinrealisaties als communicatie-acties komen in aanmerking.
- Subsidies voor gemeenten die investeren in het toeristisch fietsroutenetwerk.
- Investerings in het lokale beleid rond trage wegen.

Meer info:

Hanne Keunen, provinciale dienst Milieu en Natuur, hanne.keunen@limburg.be, T 011 23 83 61

Provinciale dienst Milieu en Natuur

De Provinciale dienst Milieu en Natuur is samen met het Provinciaal Natuurcentrum dé partner voor de Limburgse steden en gemeenten voor het lokale milieu-, natuur- en klimaatbeleid en het beleid inzake dierenwelzijn. De klemtoon ligt op een vraaggestuurde en klantgerichte aanpak, kaderend binnen de provinciale doelstellingen.

Contact en info

Algemeen contactadres

mina@limburg.be

Aanspreekpunten voor gemeenten

Hanne Keunen, hanne.keunen@limburg.be, T 011 23 83 61

Ilse Van Aelst, ilse.vanaelst@limburg.be, T 011 23 72 88

COLOFON

De deputatie van de Limburgse provincieraad

Gouverneur-voorzitter Herman Reynders, gedeputeerden Frank Smeets, Ludwig Vandenhove, Igor Philtjens, Erik Gerits, Jean-Paul Peuskens, Inge Moors, provinciegriffier Renata Camps.

Verantwoordelijk uitgever

Patrick Boucneau, provincie Limburg, Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt

Concept en samenstelling

dienst Milieu en Natuur, provincie Limburg

Met dank voor de input van alle partners en gemeenten

Redactie

Leen Raats, www.teksttype.be

Vormgeving

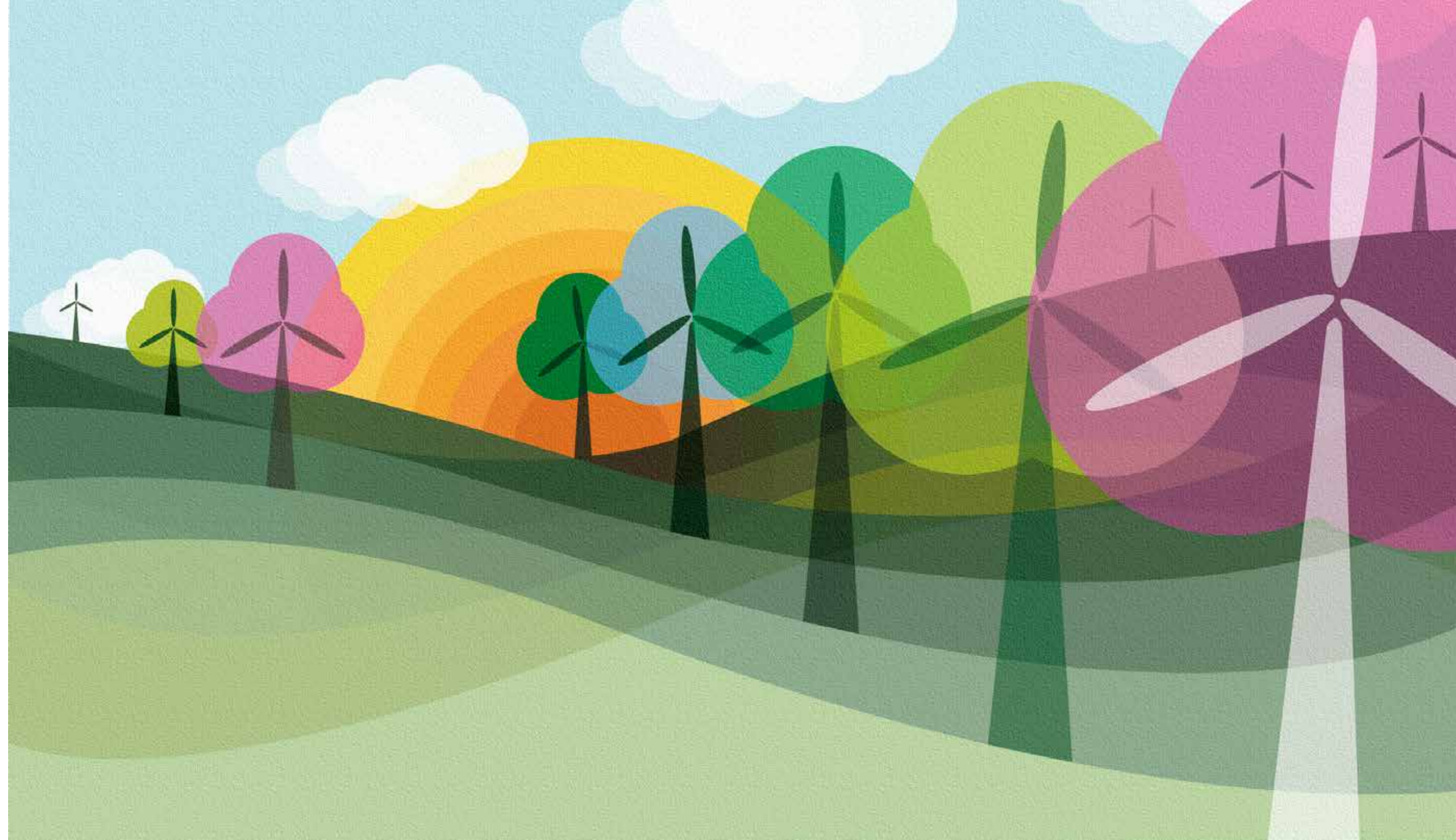
Luc Schreurs (Blikvoer)

Foto's

Kris Van de Sande

Wettelijk depotnummer

D/2016/5.857/068

Deze publicatie geeft een impressie van gemeentelijke klimaatprojecten die de afgelopen jaren in Limburg werden afgerond of gestart. Met dit boekje willen we inspireren en activeren, en reiken we heel wat tips en ideeën aan voor de uitvoering van het gemeentelijk klimaatbeleid. Voor een volledig en actueel overzicht kan je terecht op www.limburg.be/lokaleklimaatprojecten

Gemeenten kunnen gebruik maken van aanvullende informatie en handige documenten via extranet (<http://lokalebesturen.limburg.be/lokaleklimaatprojecten>)

